

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון רו

שודר בערוץ "קול ברמה" בתכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות קבלת שבת

נושאי השיעור:

תפלת ערבית בפלג המנחה: תפלת ערבית בפלג המנחה בחול ובשבת, וכיצד ינהג בסעודת הלילה. ענה ברכו קודם תפלת המנחה, כיצד ינהג. עניית קדושה לאחר שהתפלל ערבית בחול ובשבת.

דיני קבלת שבת: הזמן הראוי לפרוש ממלאכה. עשיית מלאכה לאחר שהציבור קיבלו שבת. קבלת שבת בהדלקת נרות. תפלת מנחה לאחר הדלקת נרות.

דיני בין השמשות: תרומות ומעשרות. הפרשת חלה. כיסוי הקדירות.

תפלת ערבית ותוספת שבת במוצאי שבת: דין תוספת שבת. הזמן הראוי לקבוע תפלת ערבית במוצאי שבת.

תפלת ערבית בפלג המנחה

א. שאלה: מי שרגיל להתפלל כל יום מנחה סמוך לשקיעה וערבית בצאת הכוכבים, האם רשאי בימי הקיץ בערבי שבתות לקבל שבת מוקדם ולהתפלל ערבית בפלג המנחה, על מנת לאכול את סעודת השבת מוקדם?

תשובה: רשאי לנהוג כן.

נקדים לבאר עיקר דין תפלת ערבית בפלג המנחה, ולאחר מכן נבאר ענין ערב שבת.

כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רל"ג ס"א): מי שהתפלל תפלת מנחה לאחר שש שעות ומחצה ולמעלה, יצא. ועיקר זמנה מתשע שעות ומחצה עד הלילה לחכמים.

כלומר, שיעיקר זמן תפלת המנחה הוא מ"מנחה קטנה" - שעתיים וחצי קודם השקיעה, וזמנה עד הלילה.

ועוד כתב מרן: ולרבי יהודה זמנה עד פלג המנחה, דהיינו כשעה ורבע קודם השקיעה. ואסיקנא בגמרא שלא הוכרעה הלכה בדבר

הזה, ולכן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. דהיינו, אם רוצה יעשה כחכמים ויתפלל מנחה עד השקיעה, ואם רוצה יתפלל מנחה עד פלג המנחה ויתפלל ערבית כבר בפלג המנחה.

אבל לדעת מרן יש להקפיד בזה לעולם - והוא שיעשה לעולם כמו אחד מהם, שאם עושה כדעת חכמים להתפלל מנחה עד הלילה, שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה. ואם עושה כרבי יהודה ומתפלל ערבית מפלג המנחה, צריך להזהר שלא יתפלל מנחה באותה שעה. ועכשיו שנהגו להתפלל מנחה עד הלילה, אין להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה.

כלומר, כיון שרוב העולם בזמננו מתפללים מנחה עד סמוך לשקיעה, אין להתפלל ערבית בפלג.

ולכן מי שרגיל להתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה וערבית בצאת הכוכבים, ראוי לו להקפיד על כך בימות החול, ולא ישנה ויתפלל ערבית מוקדמת.

בשעת הדחק מותר להתפלל קודם השקיעה

בדיעבד אם התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה – יצא ידי חובה. ובשעת הדחק יכול להתפלל קודם השקיעה. (כך סיים מרן בש"ע שם). וכוונתו שלא רק אם התפלל כבר לאחר הפלג שאינו צריך לחזור ולהתפלל ערבית, אלא יכול לעשות כן אם הוא שעת הדחק.

בימות הקיץ השקיעה באירופה מאד מאוחרת, בערך בשעה עשר בלילה, ולאחר מכן צריך להמתין לערבית עד צאת הכוכבים וזה קשה מאד. ולכן רוב העולם באירופה מתפללים בקיץ תפלת ערבית בפלג המנחה, ומותר לכתחלה לעשות כן כיון שהוא שעת הדחק.

ולכן מי שנוסע לאירופה בזמנים האלה, כיון שיש לו צורך להתפלל קודם השקיעה, יכול לעשות כן.

תפלת ערבית בפלג המנחה בערב שבת

אבל בשבת הדין שונה, כי כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רסז ס"ב): מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ומפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד.

ומשמע שהדברים אמורים גם על אלה שנוהגים להתפלל תפלת מנחה עד סמוך לשקיעה, שהרי בסימן רלג כתב שמנהג העולם להתפלל עד סמוך לשקיעה, ואם כן מה שסתם בהלכות שבת שמצוה להקדים תפלת ערבית, כוונתו אפילו אם רגיל בדרך כלל להתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה, מכל מקום בערב שבת מצוה להתפלל ערבית מוקדם.

זו עצה טובה למשפחות רבות שהילדים לא מצליחים לישון שנת צהריים ביום שישי, וכאשר האבא מגיע לאחר תפלת ערבית, ובפרט בימות הקיץ, כל הילדים כבר ישנים בלי שישמעו קידוש ובלי שיאכלו סעודת שבת. ומן הדין מותר לו להתפלל ערבית מוקדם וכך לחזור מוקדם הביתה ולעשות סעודת שבת כראוי.

ומכל מקום, כתב המשנה ברורה (סק"ג) שיש להקפיד שלא יתפלל מנחה של ערב שבת לאחר פלג המנחה, כי בכך הוא עושה תרתי דסתרן באותו היום, שמתפלל מנחה לאחר הפלג, (ומוכיח שזה יום בשבילי), ומיד מתפלל ערבית (ומוכיח שזה כבר לילה).

אלא ידקדקו להתפלל מנחה קודם הפלג וערבית לאחר הפלג. ויש מקילים שכיון שמתפללים בציבור, מותר להתפלל ערבית קודם השקיעה, אף שהתפלל מנחה אחר הפלג.

אבל בבין השמשות בודאי שאפשר להקל להתפלל ערבית¹. ומרן הגאון הגדול רבנו משה הלוי זצ"ל כתב בספרו מנוחת אהבה² שגם אם עבר זמן פלג המנחה ולא התפלל מנחה, מכל מקום כיון שהוא ערב שבת יכול להתפלל מנחה לאחר פלג המנחה ותיכף יתפלל ערבית מוקדמת משום כבוד שבת.

לסיכום: מותר להתפלל ערבית של ליל שבת לאחר פלג המנחה, ואפילו אם רגיל בימות החול להתפלל מנחה סמוך לשקיעה.

לכתחלה יקפידו להתפלל מנחה באותו היום קודם הפלג שלא יעשו תרתי דסתרן באותו היום. ומכל מקום, אם לא הספיקו להתפלל מנחה קודם הפלג, יכולים להתפלל לאחר הפלג ומיד לאחר מכן להתפלל ערבית של שבת.

סעודת ליל שבת בתוך חצי שעה לצאת הכוכבים

ואמנם מצד תפלת ערבית בפלג המנחה הסקנו שאין חשש, אבל לכאורה יש חשש מצד איסור אכילה קודם קריאת שמע, שהרי אסור לאכול סעודת פת בתוך חצי שעה לזמן קריאת שמע. ואכן המשנה ברורה (סק"ו) כתב שייזהר ליטול ידיו חצי שעה קודם הלילה.

אבל מרן בבית יוסף כתב שמותר לאכול, מפני שכבר קרא קריאת שמע בערבית המוקדמת, ויש פוסקים שסוברים שאם קרא בפלג המנחה יצא ידי חובה. ואמנם חייב לחזור ולקרוא קריאת שמע, אבל מכל מקום מותר לו לאכול לפני הקריאה³. (וע"ע במאמר מרדכי סק"ב ובכף החיים סק"ז).

ולכן למעשה, אם התפלל ערבית מוקדמת בערב שבת, יכול לאכול סעודת שבת אפילו בתוך חצי שעה לזמן קריאת שמע.

ענה ברכו קודם תפלת המנחה, כיצד ינהג

ב. שאלה: מי שהלך בדרך בערב שבת ושמע ברכו ממנין של אנשים המתפללים מוקדם בפלג המנחה, וענה ל"ברכו", האם

¹ במשנה ברורה שם (סוף סק"ג) סמך בזה על הסוברים להקל בציבור. ולסוברים שמחשבים את פלג המנחה שעה ורבע קודם השקיעה, לפי זה אחר השקיעה כבר זמן תפלת ערבית ואין כאן סתירה. (עיין שם בהערות "איש מצליח").

² זהו ספר נפלא שאין כדוגמתו. לא מצוי ספר בעיון ובעמקות כזו על הלכות שבת כמו הספר מנוחת אהבה, והוא האיר את הדרך לעולם ללמוד בעיון הלכות שבת.

³ זה לשון מרן בבית יוסף: ואם תאמר אף על גב שיכול לאכול מיד ונפיק ידי סעודת שבת, מכל מקום איכא למיסר לאכול קודם שיקרא קריאת שמע, כדאמרינן בריש ברכות (ד): לא יאמר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואח"כ אקרא קריאת שמע. ויש לומר דכיון דאיכא רבוותא דפסקי דמפלג המנחה ואילך הוי זמן קריאת שמע, וכדכתב הרא"ש בריש ברכות (ס' א), אף על גב דמשום דאיכא מאן דסבירא ליה דלא הוי זמנה עד צאת הכוכבים חוזר לקרותה משתחשך, מכל מקום לא מיקרי אוכל קודם קריאת שמע.

נחשב שקיבל שבת ונאסר בעשיית מלאכה, או שעדיין מותר לעשות מלאכה ולהתפלל מנחה?

תשובה: כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רס"ד): אחר עניית ברכו, אף על פי שעדיין יום הוא, קיבל על עצמו את השבת, וממילא אסור אפילו בדברים דרבנן כגון עירוב חצרות והטמנת החמין. וכתבו האחרונים שהוא הדין שאינו יכול להתפלל מנחה, מפני שקיבל עליו שבת.

המשנה ברורה (ס"ק כח) ביאר הטעם שעניית ברכו נחשבת לקבלת שבת אפילו שעדיין יום הוא, שכיון שזו תחילת תפלת ערבית של ליל שבת, מיד כאשר ענו ברכו פורשים ממלאכה ונחשב כאילו קיבל עליו שבת בפירושו.

לפי דבריו יש לומר שאין בגוף עניית הברכה משמעות אמיתית שיקבל שבת, ורק מחמת שרגילים לקבל עליהם שבת בברכו חלה עליו קדושת שבת. וכך מסתבר, שהרי אנחנו אומרים ברכו גם בשחרית וזה בודאי לא שייך לקבלת שבת. (וגם כשחל עשרה בטבת ביום שישי והעולה לתורה אומר "ברכו" סמוך לשבת, אף על פי כן בודאי שאינו קבלת שבת). ואין אמירת ברכו קובעת אלא הכל תלוי בכונת העונה, שבשעה שענה ברכו כיוון לפרוש מכל המלאכות. ואפילו אינו מתפלל איתם, מכל מקום כיון שענה איתם ברכו מקבל עליו שבת בעל כרחו⁴.

לפי הטעם האמור, כתב מרן ראש הישיבה שליט"א (בהגהות "איש מצליח" שם) שאם בא להתפלל מנחה במנין השני הסמוך לשקיעה ושומע שהקהל אומרים ברכו שלפני עלינו לשבח וענה יחד איתם, אין בזה משום קבלת שבת ויכול להתפלל מנחה.

כלומר, אף על פי שעשה אותו מעשה בעניית ברכו, מכל מקום, כיון שאין זו תחלת תפלת ערבית, ואין דרך הבריות לקבל שבת באמירת ברכו השני, אין בזה משום קבלת שבת ואינו נאסר.

מרן הגר"ע יוסף בשו"ת יחווה דעת (ח"א במילואים) כתב בשם ספר כפי אהרן עפשטיין (סימן כ), שהיתה דרכם להביא כלי שיר לבית הכנסת ולומר מזמור שיר ליום השבת, ולאחר מכן חוזרים לומר מזמור שיר ליום השבת פעם שניה בלי כלי שיר, ואז מקבלים עליהם את השבת.

⁴ [משמע מדברי הראשונים ומרן השלחן ערוך שאף אם יתנה בפירוש שאינו מקבל שבת בעניית ברכו לא יועיל, וכיון שענה ברכו קיבל שבת. שהרי כתבו שאם נכנס לבית הכנסת ושמע ברכו, לא יענה עמהם. ולכאורה יותר טוב שיתנה שאינו מקבל שבת בעניית ברכו ויכול לענות, אלא משמע שסוברים שאפילו אם יתנה לא יועיל. וכן פסקו במנוחת אהבה (ח"א פ"ה ס"ז) וחזון עובדיה (שבת ח"א עמוד רצו והלאה)].

ואמנם מרן (שם) כתב שבשעה שאומרים מזמור שיר ליום השבת מקבלים עלינו את השבת, ולכאורה כיצד הביאו כלי שיר לנגן בהם מזמור זה. אלא כיון שלא היתה כוונתם לקבל שבת בזמן אמירת הפעם הראשונה ורק רצו להכניס שבת בשירים ובשמחה, אין אמירתם נחשבת לקבלת שבת, ורק לאחר מכן שמכוונים לקבל שבת, אז אסורים לנגן.

נמצא אם כן שאף על פי שאומרים אותו נוסח, בפעם אחת הוא מקבל עליו את השבת ובפעם השנייה לא. והוא הדין כאן, שאמנם אמרו ברכו, אבל כיון שלא כיוונו לקבל עליהם שבת בעניית ברכו האחרונה, אין העונה נאסר בעשיית מלאכה.

לסיכום: אם שמע קהל עונים ברכו הראשון וענה עמהם, קיבל עליו שבת ונאסר בעשיית מלאכה ואינו יכול להתפלל תפלת מנחה.

אבל מה שמצוי ששומע את הקהל עונים ברכו שלפני עלינו לשבח, יכול לענות עמהם מפני שלא מכוונים בזה לקבל שבת, שהרי קיבלו כבר בתחילת התפילה.

עניית קדושה לאחר שהתפלל ערבית בשבת ובחול

ג. שאלה: מי שהתפלל ערבית של שבת מבעוד יום ואחר כך שמע ציבור שמתפללים מנחה, האם רשאי לענות עמהם קדושה? והאם יענה אמן אחר ברכות הש"ץ? ומה הדין בזה בימות החול?

הדברים מצויים יום יום, ובפרט בכותל שמסיימים להתפלל ערבית קודם השקיעה ויש מניינים שעומדים עדיין באמצע קדושה של מנחה.

תשובה: מרן הגר"ע יוסף כתב שאמנם לאחר שהתפלל ערבית נחשב אצלו כלילה, אבל אף על פי כן מותר לו לענות קדושה ואמנים אחר ברכות הש"ץ, מפני שהטעם שאין חזרת הש"ץ וקדושה בערבית הוא משום שתפלת ערבית רשות, ולא ראו חז"ל לתקן חזרת הש"ץ ולומר בהן קדושה, ואינה כמו תפילות שחרית ומנחה שהיו חובה מתחילתן, ותיקנו בהן חז"ל חזרת הש"ץ כדי להוציא מי שאינו יודע להתפלל, ולכן תיקנו בהן גם קדושה.

ואמנם כלל ישראל קיבלו את תפלת ערבית עליהם כחובה וכמו שכתב הרי"ף, אבל בזמן רשב"י וחבריו תפלת ערבית היתה רשות, ולא תיקנו בהן חזרת הש"ץ.

ולכן גם הלילה מצד עצמו הוא זמן הראוי לומר קדושה אלא שלא תיקנו לומר אותה בלילה מחמת שתפלת ערבית רשות. ולפיכך מי ששומע קדושה לאחר שהתפלל ערבית, ועדיין לא שקעה השמש או שהוא בזמן בין השמשות, רשאי לענות עמהם. וגם בשבת הדין

כן, שאפילו שקיבל עליו שבת, יכול לענות עם הציבור קדושה ולענות אמן אחר ברכות הש"ץ.

זמן קבלת שבת

ד. שאלה: מי שנזכר לאחר זמן הדלקת נרות וקודם ששקעה החמה שלא כיוון את שעון השבת, או לא הכניס את תקע החשמל של הפלטה וכדומה, האם מותר לו לעשות מלאכות אלה?
תשובה: כתב מרן בשלחן ערוך (סימן רסא ס"ב) שזמן תוספת שבת הוא "איזה זמן שיהיה", אבל צריך להוסיף זמן שהוא ודאי יום.

זמן שקיעת החמה אינו ברור כל כך, כי אמנם כתוב בלוחות את זמני השקיעה לפי אופק ירושלים, תל אביב וכו', אבל ברוב הלוחות לא מופיע זמן השקיעה המדויק של העיר שלו. ולכן גם אם יודע בוודאות שהשעון שלו מדויק, עדיין ישנה סטייה בין עיר לעיר ובין אזור לאזור, וגם ישנם כמה ספרים עם זמנים מעט שונים, ולכן כתבו שמחמת הספק, לגבי שבת קודש לא יעשה מלאכה שתים או שלוש דקות קודם זמן השקיעה המופיע בלוח כדי שלא יעשה מלאכה חלילה בבין השמשות.

מעבר לזה, כתב מרן שצריך לעשות זמן נוסף שהוא ודאי יום שלא יעשה בו מלאכה, וכתבו הפוסקים שהזמן הוא בערך כשתי דקות.

ולכן למעשה, כחמש דקות קודם השקיעה אין לעשות מלאכה, וודאי שתוך שלוש דקות לשקיעה לא יעשה מלאכה בשום אופן. כך כתבו האגרות משה והגאון הרב קרליץ ועוד פוסקים, שחמש דקות הוא הזמן המינימלי לאדם שלא יעשה מלאכה.

אבל קודם לכן מותר מן הדין לעשות מלאכה. וגם אם האשה קבלה שבת, אין הבעל נגרר אחריה והוא יכול לעשות מלאכה עד זמן האיסור. וכן להיפך, אם הבעל קיבל שבת, אין האשה נגררת אחריה והיא תוכל לעשות את המלאכות. (חזו"ע שבת ח"א עמוד רפח). ומותר לומר למי שלא קיבל שבת שיעשה עבורו מלאכה (ש"ע סימן רסג ס"ז).

כשהציבור קיבלו עליהם שבת

אבל אם נמצא בבית הכנסת שכבר קיבלו עליהם שבת, אסור לו לעשות מלאכה, כיון שהציבור קיבלו שבת והוא נגרר אחריהם (ש"ע סימן רסג ס"ב).

הדבר מצוי פעמים רבות שהגבאי נזכר ששכח לסדר את המיחם של שבת או לא הפעיל מאורר וכדומה, וצריך לזכור שכיון

שהציבור קיבלו עליהם שבת, אסור לעשות עוד מלאכה באותו המקום.

ומכל מקום כפי שהזכרנו, מי שלא נמצא באותו המקום והוא עדיין לא קיבל עליו שבת, יכול לעשות מלאכה עד חמש דקות לפני השקיעה.

אדם שנמצא במושב שיש בו רק בית כנסת אחד, אם רוב הציבור כבר קיבלו עליהם שבת, שאמרו מזמור שיר ליום השבת או שאמרו בואי כלה והתכוונו לקבל שבת בזה, גם אם היחיד נמצא בביתו אינו רשאי עוד לעשות מלאכה.

קבלת שבת בהדלקת נרות

ה. שאלה: אשה שהדליקה נרות שבת וכוונתה לקבל שבת בהדלקת הנרות, האם יכולה להתפלל מנחה אחר ההדלקה?
תשובה: מעיקר הדין מותר, ונכון שקודם שתדליק נרות תתנה שאינה מקבלת שבת ותוכל להתפלל מנחה לאחר ההדלקה.

ראשית נדון האם אשה מקבלת שבת בהדלקת נרות ונאסרת בעשיית מלאכה.

מרן בבית יוסף (סימן רסג) הביא שנחלקו בזה רבותינו הראשונים, ודעת בעל הלכות גדולות (הלכות חנוכה דף כה סוף ע"ד), שכיון שהדליקה נר של שבת – קיבלה עליה את השבת. מאידך יש חולקים ואומרים שקבלת שבת אינה תלויה בהדלקת הנרות.

וכתב הרמ"א (סעיף י') שמנהג האשכנזים לקבל שבת בהדלקת נרות.

אבל אנחנו הספרדים הולכים בשיטת מרן שאשה אינה מחוייבת לקבל שבת בהדלקת הנרות.

אבל ממה שכתב מרן בהלכות חנוכה (סימן תרעט) בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחלה ואחר כך נר שבת. ומקורו בדברי בעל הלכות גדולות. ומשמע שלכתחלה אין לעשות מלאכה לאחר הדלקת נרות שבת. ומכל מקום, דעת מרן שמן הדין אפשר לעשות מלאכה לאחר ההדלקה.

וראוי לאשה לעשות תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקת נרות, כדי שתוכל לעשות מלאכה במידה ותצטרך (עי' כה"ח אות לה).

כך הוא עיקר הדין, אבל למעשה, אשה ספרדייה שנוהגת כמנהג נשות האשכנזים וכחלק גדול מנשות הספרדים שדעתן לקבל שבת בהדלקה, נראה שאכן כוונתה מועילה וחלה קדושת שבת עליה, וכך נראית דעת מרן הגר"ע יוסף בכמה מקומות.

התפלל מנחה, רשאי לקבל שבת ולאחר מכן להתפלל מנחה, על פי דברי הרב זרע אמת (הנ"ל) שאחר קבלת שבת ביחיד מותר להתפלל מנחה].

מעשר בבין השמשות

ו. **שאלה:** מי שקנה פירות מהשוק ושכח לעשרם ונזכר בבין השמשות, האם רשאי לעשרם?

תשובה: מותר. (אלא אם כן קיבל שבת, או שרוב הציבור קיבלו שבת והוא נגרר אחריהם).

במשנה (שבת לד.) מבואר שבבין השמשות אין מעשרים את הודאי, אבל מעשרין את הדמאי (פירות שספק אם מעושרים). ועל פי זה פסק מרן בשלחן ערוך (סימן רס"א) שפירות דמאי מותר לעשרם בבין השמשות.

בפירות של היום יש מחלוקת האם נחשבים לדמאי. דעת החזון איש (דמאי סי' טו אות ב') שאינם נחשבים לדמאי, מפני שבזמנם רוב עמי הארץ היו מעשרים, אבל היום בעוונותינו רוב עמי הארץ אינם מעשרים. ואמנם בזמנו כל הפירות היו צריכים לעבור דרך תנובה, אבל היו הרבה מבריחים והיו בהם אחוזים גבוהים שלא היו מעושרים.

מבחינה מסוימת היום המצב יותר חמור, כי כבר אין חובה על כל הפירות לעבור דרך תנובה. אמנם מביאים את הכל לשוק הסיטונאי, אבל אפשר להבריח בקלות את הסחורה מהרבנות, ובפרט שיש הרבה משווקים ישירות מהחקלאים לחנויות. ולכן יש בשווקים הרבה פירות וירקות שהם ודאי טבל. ולפי זה אסור לעשרם בבין השמשות. (וכ"פ במנוחת אהבה ח"א פ"ה הערה ל').

אבל מאידך גיסא, יש כאן ספק ספיקא, כי יתכן שהפירות גדלו אצל גוים או שנגמרה מלאכתם בידי הגוי ופטורים מן המעשר, או שגדלו במקומות הפטורים מתרומות ומעשרות, וגם אם הפירות האלה גדלו ונגמרה מלאכתם אצל הישראל, מכל מקום יתכן ועישרו אותם, ולכן לכל הפחות נחשיב אותם כמו דמאי.

ולכן פסקו מרן ראש הישיבה שליט"א (בית נאמן גליון שלא, לך לך תשפ"ג אות כ) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פט"ז סי"א) שמותר לעשר בבין השמשות פירות הנמכרים בשוק בזמננו. וכן דעת מרן הגר"ע יוסף (עי' חזו"ע תרומות ומעשרות).

אבל גם לדעת המחמירים שלא לעשרם בבין השמשות, מי שיש לו פירות שלא ידוע אם עישרו אותם והוא בבין השמשות, אם יש לו צורך גדול יכול לעשרם, מפני שגם אם נסבור כדעת החזון איש שאינם נחשבים כדמאי, מכל מקום יש סיבה נוספת להתיר על פי

כי מחלוקת הראשונים שהזכרנו הינה דוקא על עצם החיוב שלה לקבל שבת בהדלקה, אבל אם דעתה ודאי לקבל שבת וכדרך נשים רבות, ודאי שיכולה לקבל וחלה קדושת שבת עליה, וכעין מה שכתב מרן שלדין אמירת מזמור שיר ליום השבת נחשבת לאמירת ברכו וקבלת שבת, ואפילו שאמירתו אינה חלק מהתפילה וחזו"ל לא תיקנו לאומרו, מכל מקום כיון שנהגו לומר אותו ולקבל שבת עליהם באמירתו, קדושת השבת חלה עליהם מיד באמירת המזמור.

והוא הדין כאן, שכיון שדרכה של האשה הזו לקבל עליה שבת בהדלקה, חלה קדושת שבת עליה על ידי כוונתה ואסורה בעשיית מלאכה.

תפלת מנחה לאשה לאחר הדלקת נרות

ונדון כעת לגופו של ענין, האם אשה שקיבלה עליה שבת בהדלקת נרות יכולה להתפלל מנחה לאחר מכן.

הדבר תלוי במחלוקת אחרונים. המשנה ברורה (סימן רס"ג ס"ק מג) כתב שתתפלל מנחה קודם הדלקת נרות, שהואיל וקיבלה שבת אינה יכולה להתפלל תפילה של חול. ואם אין לה שהות להתפלל קודם, תתפלל לאחר ההדלקה פעמיים ערבית של שבת, הראשונה לשם ערבית של שבת והשניה עבור תשלומין. כך דעת המשנה ברורה, וכך פסקו עוד אחרונים.

אולם דעת הגאון זרע אמת (ח"ג סימן כז) ועוד פוסקים שאם קיבל שבת ביחיד, רשאי לעשות מלאכות האסורות (עיין בביאור הלכה סימן רס"ד).

ועל פי זה כתב מרן הגר"ע יוסף (לוית חן סימן ו') שיכולה להתפלל מנחה, שקבלתה חשובה כקבלת שבת ביחיד שהרי הדליקה בביתה, ולכן יכולה להתפלל מנחה לאחר מכן.

כמה פוסקים חזיקו את דברי המשנה ברורה והשיבו על דברי מרן הגר"ע יוסף, שאמנם אם קיבל שבת ביחיד יכול לעשות מלאכות האסורות משום שבות כגון לעשר דמאי וכדומה, אבל זה דוקא במלאכות האסורות משום שבות, ולעולם לגבי תפלת מנחה אי אפשר להתפלל ואפילו קיבל שבת ביחיד.

וכתב הרב כף החיים (אות לה) שאשה הרוצה להתפלל מנחה וכבר הגיע זמן הדלקת הנרות, תעשה תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקת הנרות, ואז לכל הדעות תוכל להתפלל מנחה לאחר ההדלקה.

[מרן ראש הישיבה שליט"א (בית נאמן גליון שלא, לך לך תשפ"ג אות כג) כתב שאדם שעומד קרוב לשקיעת החמה ועדיין לא

שמותר לכסות את הסיר מלמעלה, אם אין הבגדים יורדים סביבות הסיר.⁵

תוספת שבת בצאת השבת

ט. שאלה: האם יש ענין לאחר את צאת השבת הרבה כדי לעשות תוספת שבת בצאת השבת? וכן האם יש ענין להתפלל ערבית רק לאחר צאת השבת, או שאפשר לסיים את התפלה בצאת השבת?
תשובה: הגמרא למדה ממה שנאמר "זכור את יום השבת" שצריך לזכרו בכניסתו וביציאתו, ואם כן יש מצות תוספת שבת ביציאה, ונבאר כמה זמן שייך תוספת ביציאת השבת.

המגן אברהם הביא בשם הרב עולת שבת, שכמו שמרן כתב בכניסת השבת שזמן התוספת מתחיל מפלג המנחה שהוא שעה ורבע קודם השקיעה, ומאז יש מצוה להוסיף, הוא הדין ביציאת השבת שתוספת שבת שייכת עד שעה ורבע לאחר צאת הכוכבים. אבל המגן אברהם חלק עליו ודעתו שאין מצוה להוסיף כל כך, אלא פחות מזה, ולא כתב כמה זמן אכן אפשר להוסיף.

רבים נוהגים להוציא שבת כדעת רבנו תם, אף על פי שמנהג הספרדים בעדות המזרח ובארץ ישראל לא היה כרבנו תם, אבל מצוה לחשוש לדעת רוב הראשונים ומרן השלחן ערוך (וכפי שכבר עורר מרן הגר"ע יוסף וחיזק את הענין לעשות כדעת רבנו תם). וגם מי שלא חושש לכך מעיקר הדין, מכל מקום טוב להוסיף את הזמן הזה מדין תוספת שבת.

הזמן הראוי להתפלל ערבית במוצאי שבת

ומתי ראוי לקבוע את זמן תפלת ערבית של צאת השבת? הנכון הוא להתפלל ערבית רק לאחר הזמן המופיע בלוח, ונבאר. מרן בשלחן ערוך כתב שיש להזהר שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד שייראו שלושה כוכבים קטנים, ולא יהיו מפוזרים אלא מקובצים יחד. וכתב מרן החיד"א שנוהגים העולם להמתין כשיעור שתי מיל דהיינו שלושים ושש דקות לאחר השקיעה ורק לאחר מכן לעשות מלאכה.

עוד כתב מרן (סימן רצג ס"א) שמאחרים תפלת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש, וביאר המשנה ברורה (סק"א) שאף על פי שאפשר להתפלל ערבית מוקדם יותר ולסיימה עם סיום צאת השבת, זמן שיהיה מותר ודאי לעשות בו מלאכה, מכל מקום רצוי להתפלל ערבית רק לאחר זמן יציאת השבת, כדי שיתווסף יותר מחול על הקודש. ולפי דבריו יש לקבוע זמן תפלת ערבית בזמן יציאת השבת.

היום מנהגי בתי הכנסת חלוקים בזה, יש שמדקדקים לעשות כפי שכתב מרן ויש שאינם מקפידים בזה. ואמנם אין בזה חובה, אבל ראוי ונכון לקבוע זמן התפילה בזמן יציאת השבת, וכדברי מרן וכפי שביאר המשנה ברורה.

המבואר בשלחן ערוך (סימן רסא ס"א וסימן שמב) שאם טרוד ונחפז לאיזה דבר לצורך שבת, ואסור לעשותו בשבת מדרבנן, מותר לעשותו בבין השמשות.

ולכן כאן שקנה כמה פירות ושכח לעשרם, ורוצה מאד לאוכלם בשבת, יכול לעשרם כל זמן שלא קיבל שבת יחד עם כל הציבור. במציאות בדרך כלל בבין השמשות כבר קיבל שבת, או שרוב הציבור בבית הכנסת שמתפלל בו כבר קיבלו שבת, והוא נגרר אחריהם ומקבל שבת. ולכן אינו יכול לעשר כמו בשבת עצמה.

הפרשת חלה

ז. שאלה: אם לא הפריש חלה, האם יכול להפריש בבין השמשות או בשבת?

תשובה: כיון שהאשה הכינה לחם טרי ומיוחד לכבוד שבת, אפילו שיכול לבקש לחם מהשכנים או להוציא מהקפאה, לא יעשה כן אלא יפריש חלה בבין השמשות.

כפי שנזכר קודם (אות ו') שמבואר בשלחן ערוך (סימן רסא ס"א וסימן שמב) שאם טרוד ונחפז לאיזה דבר לצורך שבת, ואסור לעשותו בשבת מדרבנן, מותר לעשותו בבין השמשות.

ובמיוחד כאן שהאשה תרגיש לא טוב אם טרחה לשוא, ויכול להפריש חלה ולברך על ההפרשה.

כיסוי הקדירות בבין השמשות

ח. שאלה: מי שלאחר כניסת השבת ראה שלא כיסו את הקדירות במגבת או בשמיכה כדרכו בכל שבת, האם רשאי לכסותן?

תשובה: מותר לכסותן, ואפילו שהאשה הדליקה נרות וקיבלה עליה שבת, מכל מקום אין הבעל נגרר אחר אשתו, כיון שזו לא קבלה של ציבור ועדיין בין השמשות, במלאכה דרבנן התירו.

כיצד מותר לכסות הסירים שעל הפלטה

בעיקר דין כיסוי הסירים של שבת, ראוי שהכיסוי לא יגע בדפנות הסיר, אלא יניחנו מלמעלה בלבד. כך דעת מרן בשלחן ערוך (סימן רנז ס"ח) שאסור לעשות כן אפילו לפני השבת.

אמנם דעת הרמב"ן (שבת מח.) והר"ן בשם הרא"ה (שבת לה: מז:) והמאירי (שבת לו:) להקל. וכך מנהג העולם הקדום היה להקל בזה. וגם מנהג האשכנזים להקל בזה וכדעת הרמ"א.

אבל כאן בארץ ישראל ראוי לספרדים להחמיר בזה ולנהוג כדעת מרן.

במנוחת אהבה (ח"א פ"ג סי"ט וס"ב) כתב לאסור אפילו אם יניח את הבגד על הסיר למעלה, ורק אם יניח הפסק כלי מותר להניח על גביו בגדים.

אולם דעת מרן ראש הישיבה שליט"א (שו"ת מקור נאמן ח"א סימן תכג, ובהערותיו שנדפסו במנוחת אהבה ח"ד עמוד קמה)

⁵ שאין צריך דוקא להניח כלי על הסיר ועליו לתת בגדים, אלא העיקר שלא ירדו הבגדים למטה, ולכן אם יש אפשרות שלא ירדו הבגדים למטה, מותר לתת על הקדירה אפילו בלא הפסק כלי.